

Świat przedstawiony w literaturze, kulturze i języku

pod redakcją

Anny Wardy i Anny Stępniaak

Świat przedstawiony
w literaturze, kulturze
i języku

WYDAWNICTWO
UNIWERSYTETU
ŁÓDZKIEGO

Świat przedstawiony w literaturze, kulturze i języku

pod redakcją

Anny Wardy i Anny Stępniaak

 WYDAWNICTWO
UNIwersytetu
ŁÓDZKIEGO

Łódź 2020

Anna Warda, Anna Stępnik – Uniwersytet Łódzki, Wydział Filologiczny
Zakład Literatury i Kultury Rosyjskiej, 90-236 Łódź, ul. Pomorska 171/173

RECENZENT WYDAWNICZY

Ihor Nabytovych

RECENZENCI POSZCZEGÓLNYCH TEKSTÓW

*Tatiana Cwigun, Aleksiej Czerniakow, Magdalena Dąbrowska
Agnieszka Gołębiowska-Suchorska, Michał Kuran, Edyta Manasterska-Wiącek, Ihor Nabytovych
Tomasz Pudłocki, Tiunde Sabo, Elżbieta Tyszkowska-Kasprzak*

REDAKTOR INICJUJĄCY

Witold Szczęsny

OPRACOWANIE REDAKCYJNE

Bogusława Kwiatkowska

KOREKTA TECHNICZNA

Leonora Gralka

SKŁAD I ŁAMANIE

AGENT PR

PROJEKT OKŁADKI

Sebastian Buzar

© Copyright by Authors, Łódź 2020

© Copyright for this edition by Uniwersytet Łódzki, Łódź 2020

Wydane przez Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego
Wydanie I. W.09447.19.0.K

Ark. wyd. 15,0; ark. druk.17,0

ISBN 978-83-8142-692-3

e-ISBN 978-83-8142-693-0

Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego
90-131 Łódź, ul. Lindleya 8
www.wydawnictwo.uni.lodz.pl
e-mail: ksiegarnia@uni.lodz.pl
tel. (42) 665 58 63

Tatiana Stepnowska

Spis treści

Słowo wstępne	9
Życiorys naukowy prof. UŁ dr hab. Tatiany Stepnowskiej	11
Wykaz publikacji prof. UŁ dr hab. Tatiany Stepnowskiej	15
List jubileuszowy	29
Daniel Banasiak , <i>Мир европейской культуры в творчестве Даниила Андреева</i>	41
Anna Bednarczyk , <i>Osip Mandelsztam jako intertekst – emocje w przekładzie</i>	53
Jadwiga Czerwińska , <i>Ekfrazy „maski” teatralnej</i>	67
Гочо Гочев , <i>Звуко-цветовой эффект поэтического текста и прагматическая адекватность перевода (опыт анализа переводов на болгарский язык стихотворения В. Высоцкого „Гололед”)</i>	83
Aleksander Graf , <i>Раскрыть в игре себя и другого. Аспекты современной русской драматургии</i>	93
Bogusław Mucha , <i>Idea niepodległości Polski w poezji rosyjskiej okresu I wojny światowej</i>	109
Alina Orłowska , <i>Hieroglify masońskie. O specyfice języka masońskiej literatury rosyjskiej XVIII wieku</i>	127
Agata Piasecka , <i>На полях рассуждений о пословицах и поговорках в русском языке</i>	143
Krystyna Ratajczyk , <i>Художественные особенности языка Виктории Токаревой (на основе повести „Первая попытка”)</i>	157
Anna Stępniaik , <i>Świat przedstawiony utworu Swietłany Aleksijewicz „Czar-nobylska modlitwa. Kronika przyszłości”</i>	169

Paulina Sikora-Krizhevskaja , <i>Повесть „Дядюшкин сон” Федора Михайловича Достоевского и ее театральная переработка (на материале одноименной пьесы Юрия Лоттина)</i>	185
Wanda Supa , <i>Władimira Makanina studium fenomenu starości. Powieść „Przestrach”</i>	197
Anna Warda , <i>Łódzkie czasopismo „Majak” i jego specyfika</i>	215
Maria Wichowa , <i>Parentetyczna kreacja postaci prymasa Andrzeja Olszowskiego (1623–1677) w poświęconym mu kazaniu pogrzebowym ks. Piotra Dunina SJ</i>	227
Jarosław Wierzbiński , <i>W kręgu stylistyki i języka poetyckiego</i>	247
Noty o autorach	267

Słowo wstępne

Monografia *Świat przedstawiony w literaturze, kulturze i języku* ma szczególny, okazjonalny charakter, ponieważ jest związana z Jubileuszem naukowym Pani Profesor Tatiany Stepnowskiej, rusycystki, badaczki, literaturoznawczyni, w której dorobku naukowym prace związane z rosyjską prozą fantastycznonaukową oraz autorem *Mistrza i Małgorzaty* – Michałem Bułhakowem zajmują poczesne miejsce. Autorami poszczególnych rozdziałów prezentowanej monografii są zarówno wybitni polscy, jak też zagraniczni (Niemcy, Bułgaria) literaturoznawcy i językoznawcy, przyjaciele, znajomi i uczniowie Pani Profesor (rusycyści, poloniści, klasycyści). Pomimo różnorodnych zainteresowań i dyscyplin, jakie prezentują autorzy poszczególnych rozdziałów, ich prace łączy temat przewodni monografii oraz osoba Jubilatki, której dedykowali efekty swych naukowych dokonań. Jubileusz Pani Prof. Stepnowskiej był świętowany w czerwcu 2018 r., a jego miłą i jakże owocną konsekwencją jest prezentowana monografia.

Kto miał okazję poznać bliżej Panią Profesor wie, że to człowiek nietuzinkowy, wrażliwy, empatyczny, życzliwy dla innych, lubiany przez kolegów i studentów. Pani Profesor Stepnowska związana była od początku swej kariery zawodowej z łódzką rusycystką, a jej umiejętności zawodowe, a także szczególnie serdeczne podejście do studentów, jej pasjonujące opowieści o literaturze rosyjskiej i ciekawostkach z życia znanych twórców, cierpliwość i życzliwość wobec młodych ludzi, których konsekwentnie prowadziła do uzyskania wymarzonego tytułu magistra czy doktora, uśmiech, którym darzyła znajomych i nieznanym, powodowały, że zarówno w rodzimym Instytucie, jak też na spotkaniach konferencyjnych w kraju i za granicą wokół Pani Profesor zawsze była grupa zainteresowanych Nią i rozmową z Nią osób.

Oprócz bycia historykiem literatury rosyjskiej Pani Profesor realizuje się w wielu innych dziedzinach: jest poetką, wspaniałym tłumaczem,

w wolnych chwilach maluje, pasjonuje się ezoteryką. O Jej pozanaukowych zainteresowaniach do niedawna wiedzieli tylko najbliżsi, przyjaciele i nieliczni znajomi. Od kilku lat dowiadują się o nich jednak coraz szersze kręgi odbiorców ze względu na to, że Pani Profesor stała się youtuberem, aktywnie udziela się na Facebooku i, jak się okazuje, również w tej nowej przestrzeni zyskała duże grono sympatyków, które wciąż rośnie.

Monografia *Świat przedstawiony w literaturze, kulturze i języku* jest wyrazem uznania i szacunku wobec Pani Profesor od Jej przyjaciół, kolegów i uczniów, a kilka zawartych w niej wyrazów wdzięczności i sympatii w postaci dwóch dedykowanych Jej wierszy oraz listu z Ministerstwa Spraw Zagranicznych nie tylko godnie uwieńczy Jej Jubileusz naukowy, ale też liczymy na to, że sprawi Jej osobistą radość i satysfakcję.

Anna Warda

Życiorys naukowy prof. UŁ dr hab. Tatiany Stepnowskiej

Prof. Tatiana Stepnowska jest literaturoznawcą i teoretykiem literatury. Całe jej życie zawodowe było związane z Zakładem Literatury i Kultury Instytutu Rusycystyki Uniwersytetu Łódzkiego. Pochodzi ona z wielonarodowościowej rodziny inteligenckiej, w której przywiązywano dużą wagę do wszechstronnego wykształcenia dzieci, szanowano tradycje i kulturę innych narodów. Prof. Stepnowska urodziła się 23.02.1952 r. w okolicach Ługańska (obecnie Ukraina). Od 1957 r. mieszka na stałe w Polsce, w Zgierzu. Szczególną rolę w jej życiu odegrała matka – mgr Żanna Stepnowska (z domu Tałmazan), nauczycielka języka rosyjskiego, absolwentka Uniwersytetu Łódzkiego, w której żyłach płynęła rosyjska, ukraińska i wołoska krew. Zapewne dzięki temu natura obdarzyła ją wieloma talentami: pięknym głosem, znakomitym słuchem, zdolnościami plastycznymi i literackimi. Wiele z tych zdolności matka przekazała swoim dzieciom. Ojciec – Polak, mgr inż. Adam Stepnowski był chemikiem, skończył jako jeden z pierwszych polskich powojennych stypendystów Instytut D. Mendelejewa w Moskwie. Podczas studiów poznał swoją przyszłą żonę. Musiał pokonać wiele trudności, aby przywieźć rodzinę do kraju, co stało się możliwe dopiero w czasach postalinowskiej „odwilży”. To właśnie ojciec był dla córki pierwszym nauczycielem języka polskiego oraz historii Polski. Wywodził się on z rodziny, gdzie żywe były tradycje powstania styczniowego. Jego dziadek Konstanty brał w nim czynny udział i spędził wiele lat na zesłaniu w Syberii. Ojciec kształtował w dzieciach (prof. Stepnowska ma młodszego o 6 lat brata, Tadeusza, utalentowanego chirurga, absolwenta Akademii Medycznej w Łodzi) poczucie obowiązku, odwagę i wytrwałość w dążeniu do celu.

Po skończeniu Szkoły Podstawowej nr 5 i LO im. St. Staszica w Zgierzu Stepnowska w 1971 r. rozpoczęła studia rusycystyczne na Wydziale Filologicznym UŁ, które kontynuowała, jako stypendystka MNiSW, na Wydziale Filologii i Dziennikarstwa Uniwersytetu Rostowskiego w Rostowie nad Donem. W 1973 r. Stepnowska wyszła za mąż za kolegę

z roku – Jarosława Wierzbińskiego (obecnie prof. językoznawca, dyrektor Instytutu Rusycystyki UŁ), z którym pozostaje do dziś w szczęśliwym związku małżeńskim.

W 1976 r. Stepnowska obroniła pracę magisterską nt. *Stichotworenija w prozie Iwana Turgieniewa (żanrowoje swojeobrazije, problematika)*, otrzymując dyplom z wyróżnieniem i rekomendację na dzienne studia doktoranckie. Podjęła je w grudniu 1979 r. w Uniwersytecie Rostowskim, będąc od 1.09.1976 r. pracownikiem ówczesnego Instytutu Filologii Rosyjskiej UŁ.

W 1985 r. obroniła na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Moskiewskiego im. M. Łomonosowa w Katedrze Teorii Literatury rozprawę doktorską nt. *Naucznaja fantastika kak wid fantastičeskoj literatury*. Doktorat dotyczył głównie właściwości elementów fantastycznych w literaturze fantastycznonaukowej na podstawie tekstów europejskich i amerykańskich pisarzy-fantastów. Promotorem pracy był prof. W. Kuriłow, jako recenzenci w przewodzie wystąpili prof. E. Cybienko, doc. W. Dmitrijew oraz Instytut Literatury Powszechnej Akademii Nauk w Moskwie (IMLI).

W roku 2001 uzyskała na Wydziale Filologicznym UŁ stopień doktora habilitowanego na podstawie rozprawy nt. *Heretycy i prawomyślni. Rosyjska proza fantastyczna po roku 1917 wobec koncepcji „nowego człowieka”*. Recenzentami w przewodzie byli: prof. J. Sałajczykowa, prof. W. Supa, prof. A. de Lazari. Monografia została wyróżniona nagrodą naukową pierwszego stopnia Rektora UŁ. Dwa lata później otrzymała nagrodę naukową drugiego stopnia za cykl artykułów dotyczących historycznych i teoretycznych aspektów badań współczesnej literatury rosyjskiej. W 2005 r. uzyskała indywidualny grant naukowy UŁ na opracowanie tematu *Najnowsze tendencje w rozwoju dramaturgii rosyjskiej końca XX–początku XXI wieku*, zaś w 2008 r. indywidualny grant naukowy UŁ na opracowanie tematu *Współczesna literatura rosyjska w kontekście europejskim. Michał Bułhakow i Molier*.

Efektom jej wcześniejszego trzyletniego indywidualnego grantu naukowego (1998–2000), przyznanego w ramach współpracy z Instytutem Sławistyki Uniwersytetu im. Justusa Liebiga w Giessen (Niemcy) było wydanie w 2002 r., przy współpracy redakcyjnej z prof. G. Giesemannem, zbioru artykułów pt. *Literaturwissenschaftliche und linguistische Forschungsaspekte der phantastischen Literatur. Лумературоведческие и лингвистические аспекты исследования фантастической литературы* w prestiżowym wydawnictwie niemieckim Petera Langa (Frankfurt nad Menem).

Początkowo jej zainteresowania naukowe koncentrowały się na kwestiach teoretycznych, dotyczących zagadnień gatunku literackiego, specyfiki literatury fantastycznonaukowej. Znalazło to swoje odzwierciedlenie

w rozprawie doktorskiej. Z czasem obszar jej badań poszerzył się i w kręgu jej zainteresowań znalazła się problematyka związana z fantazy, granicami i specyfiką fantastycznych światów przedstawionych, realizmem magicznym, postmodernizmem rosyjskim, motywami literackimi, współczesnym dramatem. Kolejnym obszarem jej poszukiwań stały się zagadnienia związane z totalitaryzmem rosyjskim. Wszystko to znalazło swoje odzwierciedlenie w monografiach i artykułach o twórczości M. Bułhakowa, K. Bułyczowa, M. Cwietajewej, I. Jefriemowa, J. Oleszy, A. i B. Strugackich, W. Tokariewej oraz J. Zamiatina. Jej prace były wydawane zarówno w Polsce, jak i za granicą (Rosja, Ukraina, Białoruś, Czechy, Węgry, Bułgaria, Niemcy, Hiszpania), w pismach zarówno krajowych („Acta Universitatis Lodzianensis”, „Przegląd Rusycystyczny”, „Literatura”, „Literatura na Świecie”), jak i zagranicznych (m.in. „Болгарская русистика” – Sofia, „Beiträge zur Slavistik” – Frankfurt am Main *etc.*, „Slavica Quinqueecclesiensia” – Pécs, „Русская словесность в школах Украины” – Kijów, „Филологические традиции в современном литературном и лингвистическом образовании” – Moskwa, „Rossica Olomuciensia” – Ołomuniec). Brała ona udział z referatami w licznych międzynarodowych konferencjach naukowych. Wypromowała dwóch doktorów nauk humanistycznych. Aktywnie uczestniczyła w programie Erasmus. Za swoją pracę naukową i dydaktyczną otrzymała szereg nagród i wyróżnień.

Odrębny krąg zainteresowań prof. Stepnowskiej kształtują prace translatorskie (ponad 80). Są wśród nich przekłady na język polski artykułów hasłowych do *Idei w Rosji. Leksykonu rosyjsko-polsko-angielskiego* pod red. A. de Lazari, przekłady filmów dokumentalnych, np. tekstu filmu dokumentalnego o represjach Polaków w czasach stalinowskich pt. *...Powinniście być wdzięczni Stalinowi* w reżyserii A. Trzos-Rastawieckiego, przekład tekstu filmu dokumentalnego o I wojnie w Czeczenii pt. *Matka nieznanego żołnierza* (pol./fr.) w reżyserii M. Malca, przekład literacki wierszy L. Eltang, prozy W. Szefnera. Posiada też liczne przekłady na język rosyjski utworów o zróżnicowanym charakterze. Przełożyła na język rosyjski dialogi w scenariuszu filmowym *Szyzyfowych prac* według powieści S. Żeromskiego w reżyserii P. Komorowskiego (serial TV i wersja kinowa). Przetłumaczyła również na język rosyjski cztery tomy wierszy K. Kusek (*Z babcią za rękę, Pomiedzy tęczą a błotnym kamieniem, Pomiedzy świtem a zmierzchem, Dzieci Marsa*) oraz wiersze D. Muchy (przekłady literackie).

W latach 2011–2014 kierowała zorganizowanymi przez siebie zaocznymi Studiami Podyplomowymi *Język rosyjski w biznesie i turystyce*. Była zastępcą przewodniczącej Komisji ds. Obron Literaturoznawczych Prac Doktorskich na Studiach Doktoranckich na Wydziale Filologicznym UŁ.

Przez szereg lat była również członkiem Komisji Finansowej Wydziału Filologicznego UŁ oraz członkiem Rady Programowej ds. Studiów Doktoranckich na Wydziale Filologicznym UŁ. W latach 2009–2012 pełniła funkcję pełnomocnika do spraw współpracy z Moskiewskim Humanistyczno-Pedagogicznym Instytutem.

Jako nauczyciel akademicki wypromowała około 70 magistrów, ponad 60 licencjatów. W swojej ponad 43-letniej karierze uniwersyteckiej prowadziła różnego typu zajęcia, ostatnio głównie wykład kursowy ze współczesnej literatury rosyjskiej po 1917 r., wykłady monograficzne o literaturze fantastycznej, twórczości M. Bułhakowa, kulturze Słowian, seminarium magisterskie, licencjackie oraz seminarium doktoranckie. W latach dwutysięcznych pracowała dodatkowo 9 lat w Instytucie Neofilologii PWSZ w Płocku.

Wiele miejsca w życiu prof. Stepnowskiej zajęła też praca z młodzieżą akademicką. W 2002 r. założyła studencki teatr „Dmuchałec” i uniwersyteckie stowarzyszenie pod tą samą nazwą (2004), które prowadziła charytatywnie do 2008 r. „Dmuchałec” wystawił szereg sztuk pisarzy rosyjskich, np. *Naprzód, Kotku!* A. Zinzuka – premiera w 2003 r. w Łodzi (w tym samym roku teatr wystawił ten utwór również w „Piwnicy pod Baranami” w Krakowie), *Szkarłatna wyspa* M. Bułhakowa (poza Łodzią sztukę wystawiono w 2005 r. w Teatrze Dramatycznym im. J. Szańskiego w Płocku oraz zaprezentowano ją w 2006 r. na IV Festiwalu Teatrów Studenckich „Atena” w Pułtusku), *Życie człowieka* L. Andriejewa (2006), humoreski A. Czechowa, M. Zoszczenki i innych. Wykonywała również wiele innych prac na rzecz uczelni i Łodzi. Obecnie prowadzi wideoblog na YouTube, zdobywając nowe umiejętności w filmowaniu, obróbce i montażu filmów.

Prof. Stepnowska przeszła wszystkie szczeble kariery zawodowej, od asystenta stażysty do prof. nadzw. UŁ, starając się godzić obowiązki zawodowe z rolą żony, matki i babci (córka Joanna – ur. 1978, mgr filologii rosyjskiej, absolwentka Uniwersytetu Warszawskiego, matka wnuczki Lidii, ur. 18.01.2011; syn – Alan Radosław, ur. 1984, zawodowy fotograf, absolwent łódzkiej WSSIP). Jej naczelną maksymą życiową jest znane powiedzenie: „co nas nie zabije, to nas wzmocni”, dlatego wszelkie przeciwności losu stara się pokonywać, zachowując pogodę ducha i niezłomną wiarę, że jutro będzie lepiej.

Portret pani profesor
Tatiany Stepnowskiej

Taką pozostanie na zawsze
w naszych oczach.

Pędzlem artystki w papier wmalowana.
Skazana na wieczną młodość.

Na przekór mijającym chwilom.

Na przekór prawu PRZEMIJANIA.

Pozótknie papier ten tylko

Wypłowieją barwy gwaszu.

Pozłota oxypie się z drewnianej ramy.

Najpiękniejsze kwiaty Ziemi wszak
nie wredną w takich czasach.

Karolina Kucik

Wrocław, 3 czerwca 2018

Biegłaś w poświęceniu
na palcach słowa
oczu nie szczędząc
powiewem morza
w taktu porwywie
wciąż na spotkanie
Człowieka obok
- co czekał na...
Tanię

Pani Profesor
Tatianie Stepińskiej -
Wielkiemu Człowiekowi
Sercem
Danuta Mucha = poetka